

Antonio Gledjević.

Zgodovinska podoba.

I.

Buči morje Adrijansko
Bilo nekdanj si slovansko,
Ko po tebi hrastov brod
Vozil je slovanski rod,
Jenko.

♣ **B**ilo je pomladansko jutro leta 1727. Sonce je vzhajalo v svojem krasu nad starim Dubrovnikom in metalo žarke na daljnjo morsko planjavo, da se je premenila v tekoče srebro. Vse je tiho, vse še spi. Sedaj pa sedaj so butili mali valovi z večjo močjo ob breg ter motili občni mir. V luki se je zibalo nekaj malih čolnov, ribarji po njih pa so spali, ali vsaj leno ležali med mrežami.

Na bregu se je istega jutra sprehajal človek, zavit v obleko tedanje dubrovniške gospode. Bil je še mlad, imel komaj kakih osemindvajset let. Izpod črnega triogelnega klobuka so mu padali na ramo gosti lasjé; lica je bil bledega, ali oči so gledale srpo izpod temnih obrvi. Na strani je nosil tenak rapir, kakor je bila tedaj navada.

Nemirno je hodil ob vodi; tu in tam je obstal ter govoril na pol glasno sam s sabo.

«Vi niste gledali nekdanje slave starega Dubrovnika, niste zrlí onega brodovja, ki je strahovalo Afriko ter podpiralo onemoglo ostarelo Hispanijo.* Naši očetje so strahovali benečanskega leva in kraljica Jadranskega morja je pred njimi trepetala in pri njih prosila beraško miru! Ali sedaj gospoduje nad nami Turčin, oholi paše nas deró ter nam praznijo zakladnico. Benečan izteza grabljive prste po lastnini ljudovladni in v posmeh smo najumazanejšemu Albancu! In sedaj je vse mrtvo in vse je pospalo, kar je bilo dobrega in krepkega! Gundulić, Palmota in drugi, kje so? Ostal pa je rod ošaben in slaboten! V žametovih haljah rožljajo z malimi rapirji po korzu, pod širokimi parukami napenjajo nosove, mahajo imenitno s suhotnimi rokami ter pijó rdeče vino in — vladajo slavni Dubrovnik! Vi niste videli nekdanjih dni!»

«Križ je, trnjev križ», je zdihoval žalostno, «imeti malo, zapuščeno in skalnato domovino!»

Potem pa se je zamislil, prekrizal čez prsi roke in nagnil glavo. Od morja pa je zavejala sapa ter mu razpihavalá lasé in mu hladila vroče lice.

«Koliko živali, drobnih živali je tu v slani vodi, a vsaka je srečnejša od mene!»

---

* Dubrovnik je podpiral Karla V. v bojih proti Afriki.

Sklonil se je ter pobral pisano školjko, katerih leži brezbrojno po morskih bregovih.

«V istini prekrasno stanovanje, ali vendar» — in razdrobil jo je med prsti — «kako podobno naši vseslavni gospodi! Zavija se v indijsko blago, valja se po sirskega škrlatu ter si zida iz pisanega kamenja svoje palače! A ko bi se nekdanj poljubilo babjemu sultanu v Carigradu, da bi nagnil puhlo svojo glavo — in vašega Dubrovnikarja ni več!»

Razburjenemu položi tedaj nekdo roko na ramo. Naglo se ozre in pravi veselo: «Ti si, Palmota, danes si prišel pozno! Pogledaj!»

In pokazal je proti modri višini, kjer je sonce že visoko plulo med oblaki.

«Ti si že dolgo tu, Gledjević?» je vprašal Palmota potem.

In pristavil je ironično: «To pa vem, da si že na tisočkrat preklel naše starejšinstvo, naše Salamančane in Bolonježe,* ter jih pometal na dno vodam, v pičo morskim volkovom!»

«Boljšega bi ne zaslužili!» je vzkliknil Gledjević ter odvezal mali čoln pri bregu.

Prijateljja sta stopila vanj ter se kmalu zibala sredi pristanišča. Tu je ležal pred njima slavni, stari Dubrovnik, krog in krog obdan z zelenimi vinogradi! Bazilika dubrovniška pa je veličastno plamtela v žarkih jutranjih, in okoli

* Imena političnih strank v Dubrovniku.

nje krasen venec, mnogobrojne palače mestnega starejšinstva! Proti severu pa se je videlo pristanišče Gruško s svojimi ladjami in pisanimi jadri. Leta 1667. je bil v Dubrovniku potres razrušil skoraj vse mesto. Ali ob času naše pripovedi je bil že sezidan novi Dubrovnik, bogatejši in krasnejši od prejšnjega!

«To je naš Dubrovnik!» je dejal Palmota z navdušenjem (plemenitaš je bil in iz stare starejšinske rodbine). «Poglej, Antonio! Ali ni to vredna kraljica sinjega morja? Kaj hočejo Benečani s svojimi na kolih stoječimi kočami? Dubrovnik, kamenita hči kamenitega Primorja, ob katero udarjajo brez uspeha Adrije srditi valovi, kako si krasen!»

Mlado lice se mu je razžarilo, veslo je izpustil ter vstal in stegnil roke proti mestu:

«Zopet mora priti nekdanja — slava!»

«In jaz ti pravim, da ne pride več!» je vzkliknil Antonio, «da ne pride več, na veke ne več!»

Palmoti se je pobesila glava.

«In kako da ne?» je vprašal žalostno.

«Kako da ne, Palmota?» in Antonio je zgrabil strastno njegovo roko, «zato ne, ker vi hočete narediti iz slavnega našega Dubrovnika italijansko gnezdo; ker vi plemenitaši hočete, da bi se tu udomačila francoska vodenost!»

Ni mu vedel odgovoriti Palmota. Tiho sta veslala dalje. Morje je lahno zibalo mali čoln ali veslača v njem so obdajale tožne misli.

In v istini ni bilo lahko življenje tedaj! Slavna nekdanja ljudovlada je ležala brez moči na tleh, kupčija je pojemala in revščina se množila. Vladajoči stari plemenitaši pa se niso hoteli ničesar učiti, ošabnejši so bili kot nekdanj. S starim svojim plemenom so se bahali, vsakdo je hotel bolj plemenit, bolj stare korenine biti. Nekateri neumneži so celo patetično trdili, da njihov zarod izhaja od nebeškega Jova samega. Pešalo je domoljubje. Prišlo je tujstvo, laška in francoska puhlost. Vse je propadalo, nprav in slava. To pa je bodlo v srce Antoniju Gledjeviću. Bil je zadnji slavnih dubrovniških pesnikov, rojen v premožni meščanski rodovini, iz takozvanih Antoninov. Kot cenjenega pesnika so ga dubrovniški plemenitaši radi vabili v svoje družbe. Ali nikjer ni našel sorodnega si srca. Samo mladi Palmota se ga je bil s čudno, skoraj otročjo ljubeznijo oklenil. Dasi ni umel stokov genijalnega pevca o ubogi domovini, so ga ti vendar tako očarovali, da je s strastjo prihajal v njegovo družbo.

Ko je Palmota zopet pogledal na svojega prijatelja, je bil ta ginjen; proga med obrvmi se je mu bila izgubila, in bliščeče so se mu žarile oči.

«Palmota, in vendar bi bilo lahko drugače», je dejal, «drugače!»

In sklonil se je proti njemu: «Povedal ti bodem nekaj, kar je dosedaj še skrito ležalo v moji duši!»

«V naših žilah teče slovanska kri», je prišel navdušeno, «Dubrovnik je slovanski grad! Slovani ga obdajajo krog in krog in še daleč proti severu! In kaka je ta moč, ta slava slovanska! O nji mi je pripovedoval star menih, ko sem ga obiskoval na bregu svetega Andreja.* Razkazoval mi je svetega Cirila svete knjige ter s ponosom govoril o moči naših rodov. Kjer je obdan z ledom severni pol, ondi gospodujemo mi; kjer vro vroči studenci zemlji iz osrčja ter bega po razbeljenih pustinjah vitka gazela, ondi je naš glas, naša slava! Široko skiliško planjavo imajo v lasti naši bratje in turško cesarstvo! In sveti menih mi je prorokoval iz starih pisem, da mora pasti izlam, in da bode naš Dubrovnik zopet kraljeval na slovanskem jugu! Naj gospoduje po morju Benečan, naj ima saracensko bogastvo; mi imamo bogatejšo dedino! Ali osmanstvo mora pasti, če hoče ostati Dubrovnik!»

Palmota je z občudovanjem, ali vendar s strahom zrl na svojega prijatelja. Tačas je bilo že po Požarevškem premirju in nekdanje osmansko krepko cesarstvo je že pešalo in v svojem drobu trohnelo. A vendar je imelo njegovo grozovito ime na obalah Jadranskega morja še toliko veljave, da ni nihče pričakoval pogina tega bolnega orjaka. Mladi plemenitaš pa je pogledal plaho na okrog, če ni morda nepoklicano

---

* Otok.

uho čulo prijateljevih besedi. Saj je tedaj slavna ljudovlada turškemu carju plačevala danj ter čepela pod varstvom štambulskim; saj se je to varstvo štelo kot neprecenljiv uspeh dubrovniške diplomacije!

«Turčija mora pasti?» je vprašal prestrašen. «Ali zabiš, Antonio, da stari Dubrovnik živi ter diha le pod varstvom osmanskim? Kje bi že bili, ko ne bi imeli tega varstva! Morda bi se tu gostil Benečan, ali bi pa pasel po naših grobljah kozar svoje koze!»

Palmota je bil senatorjev sin, in ni čuda, da je tako govoril.

Srditi pesnik pa je planil kvišku ter kričal:

«Ha, to so nasledki vaših puhlih glav, vaše modrosti! Iskali ste samo zlata in pod turškim turbanom drli kristijana, drli nevernika, drli svojega brata. Ali čas vas je preplul! Srbija in Hercegovina sta iskali zavetja v Dubrovniku, vi ju niste poslušali! Čas vas je preplul! Bog se vas usmili, vas plemenitašev, ko pometate tlake v Štambul ter poljubujete pse nevernike kot drage brate. To je v istini slavna republika, ha! ha!»

Palmoti se je zabliskala solza med trepalnicami. Oni pa mu je rahlo prijel roko ter dejal tolažilno: «Oprosti, saj ti nisi tak, kakor so drugi! V tvojih žilah teče kri slavnih pevcev in jabolko ne pade daleč od jablane!»

Nekaj časa je molčal, potem izpregovoril žalostno: «Saj tudi jaz menim, da je bolje mol-

čati! Saj se brez uspeha kličejo mrlič iz grobov!
In ta Dubrovnik, kaj je sedaj? Mrlič v zlati raki,
s cvetjem posut!»

«Ne govori tako strašno, Antonio!» In Palmota je z grozo uprl vanj svoje oči ter resno pristavil: «Gledjević, ti pač ne ljubiš svoje domovine?»

Pesnik se je nekako čudno stresel pri teh prijateljevih besedah ter skoraj obledel. Ali hipoma se ga je polastila satira in usta so se mu gubila v zaničljivem posmehu.

«Mogoče, da je ne ljubim! Ali pa tudi! Vsaj tako gotovo, kot slavni gospod de Cerva, sedanji veleimenitni rektor naše prekrasne republike! Dobra duša sreblje morda ravno sedaj svoje jutranje oštrige ter zoblje slastne benečanske smokve! Pri tem pa brez dvombe venomer zdihuje, kako da je vladanje težavno, težavno!»

II.

Molči, morje, kam si djalo,
Al si ladje pokopalo,
Jih razbilo ob peči,
Da jih videti več ni?

Ženko.

Prijatelja sta umolknila. Sonce je krasno sijalo in, ker je bilo v pozni pomladi, že tudi prav močno pripekalo.

V Dubrovniku se je pričelo življenje gibati. Mestni postopači so polegali po tlaku, ribarji

pripravljali vesla, ali pa obračali jadra po sapi. Tudi meščani so vstajali. Pobožne žene in bogoljubne gospodične so prihajale iz hiš in lehno stopale k sveti baziliki. Vmes pa so se zibali gospodiči v bogatih, krasno z zlatom obšitih oblekah, tu in tam postajali ter dajali znancem jutranji pozdrav. Sedaj pa sedaj se je prikazal častitljiv senator v rdeči suknji in s silno paruko na glavi, počasi sopeč v vladno palačo k resnemu posvetovanju.

«Besede svetega meniha so mi dolgo v srcu obstale in mislil sem in mislil . . . Ali kaj? Sedaj jih moram pač izruvat; sedaj sem prepričan», — tu je bil Antonijev glas zamolkel — «da smo živeli brez uspeha. Slovanstvo nima pričakovati prihodnjosti na obali sinjega morja!» To izgovorivši je glasno zastokal, nagnil se čez čoln ter prste v slani vodi držal in si močil čelo, da bi si izhladil vrele možgane. Bilo mu je, kot da bi moral glasno zaplakati. Pogledal je na svojega prijatelja. Ali Palmota je mirno veslal in ni čutil, kar je morilo srce ubogemu pesniku. Kako tudi? Tako mlada kri, vzgojena v obilnosti ter vsak dan pitana s slavo nekdanjo! Ljubil je strastno svojo domovino, ali slovanskega domovinskega čuta ni imel nikacega. Ni mu bilo mnogo mar, ostane li laška Raguza ali pa slovanski Dubrovnik. Bil je tak, kakor so bili vsi tedanji plemenitaši dubrovniški!

«Da, kmalu bi ti bil pozabil povedati naj-novejšo novico!» je prišel veselo, ko mu je Gle-

djevič le predolgo časa molčal. «Fernando Gozze se je povrnil z univerze, iz Padove. In kako krasno olikan! Včeraj je v družbi pri Cervi razveseljeval vso našo gospodo. Po najnovejših pravilih francoskih, pravim ti, ki vladajo sedaj na dvoru francoskem, ravna svoje vedenje. In to je krasno!»

Pesnik mu ni odgovoril. To pa ga ni bodlo.

«Čas je, da se povrneva v mesto!» je dejal lahkokrvno, obrnil čoln proti bregu ter opazoval palače krog pristanišča. Ondi pri bogatem dvoru gospodov de Cerva se je zibala pri zidu (poslopje je segalo do vode) krasna gondola. Bila je preprežena z modrim suknom, katero se je močilo na obeh stranéh v valovih. Ženska oseba pa je stopila iz malih vrat pri zidu ter v čolnu sedla na blazino. Nji nasproti pa je sedla služabnica. Stari sluga je vodil veslo ter odrinil od kraja.

Palmoti se je razvedrilo oko.

«Ha, kaka sreča!» je vzkliknil lahkoživo, «tu se izprehaja mlada de Cerva! Marija de Cerva, ta krasna cvetlica!»

«Ošabna hči rektorjeva!» je odgovoril Antonio ter se ozrl proti kraju, «danes mi mora pač vse ogreniti mirno jutro!»

«Krasno dekle, jako krasno!» in Palmota je vodil čoln proti bogati gondoli. Mi pa nočemo zamuditi lepe prilike, da ne bi pokazali,

kako se je tedanja dubrovniška dobro izurjena mladina «lepemu spolu» dobrikala.

«Krasna Armida», je dejal mladi plemenitaš in lahko vstal ter prepustil veslo svojemu prijatelju, «krasna Armida! (tu se je nekolikokrat gibčno priklonil) ko vas vidiva (nesrečna pastirja) na tej zapuščeni livadi, se utolaži jokajoče srce, pozabiva svoje solzé, svoje težave, ter hvaliva neskončnega Jova, da nama je dovolil doživeti ta presrečen trenutek! Krasna Armida, zaljubljena pastirja hrepeniva poljubiti vašo nežno ročico!»

In dekle se je sladko smejalo ter mu podalo roko, katero je nekolikokrat galantno pritisnil k ustom. Ko pa je videl, da Gledjević le molči, in da se zanj tudi dekle ne zmeni (saj je bil le Antonin!), je zopet pričel: «Ne zamerite mi, nebeška Zorislava, ako vašemu varstvu priporočam nesrečnega tovariša Radmilova. Zverjad mu je pobrala najljubše jagnje iz čede, in blisk mu umoril mlado brezo nad studencem; zatorej pobeša glavo in toči solze!»

To je govoril Palmota z največjo resnostjo, pokazal z roko na spremljevalca svojega ter zopet prijel za veslo.

«Divna Raklica», je izpregovoril Antonio takoj z lahko vidljivo ironijo, «nevarnejši kot blisk neba moji brezi so mi ognjeni bliskovi vaših čarobnih oči. Razradostil sem se, videč vas na teh tužnih planinah, ali namesto tolažbe me je pri vas zadelo še hujše gorje!»

Kdor ve, kako ostra je bila meja med stanoví v nekdanjem Dubrovniku, in da se je plemenitaš na meščana oziral le z zaničevanjem; kdor ve, kako so se upirali velikaši, da bi si ohranili čisto kri: ta tudi ve, da so bile pesnikove besede predrzne. Marija de Cerva je od srda zardela. Hči vsemogočnega rektorja, pa tako umazani meščan!

«Sedanji pastirji so goljufivega srca», je govorila ostro, «vsi, in gotovo tudi nesrečni Radmilov!»

In gledala je lahko na morje, déla svoj obraz v dolgočasne gube ter se igrala s knjigo, v naročju ji ležečo. Bil je francoski roman.

Urno je opazil Palmota pregreho svojega prijatelja ter se takoj poslovil pri gospodični.

«Vzor vse lepote, visoka Damira», je rekel, «z žalostjo vidiva uboga pastirja vaše trdo srce, s tugo se povrneva v svoje votline, da potoživa to gorje bleskečemu kapniku, šumljajočim virom in srebrnolistim drevesom!»

In pognal je čoln proti bregu, gospodična pa je k slovesu nagnila svojo glavico, potem pa pričela brati ter z gondolo lahko plula po mirni vodi.

Prijatelja pa sta se na bregu urno ločila.

«Zvečer pri rektorju!»

«Dobro, zvečer pri rektorju!» je odgovoril Gledjević.

Oni pa je odhitel ter se izgubil med hišami. Ali Antonio je še nekaj časa ostal pri vodi ter pobesil glavo, kakor da bi premišljeval.

«Vse je proč, vse je minilo! Slovanskega Dubrovnika ni več in ga več ne bode!»

Potem pa je stopal po korsu in se končno izgubil v postranske ulice. —

III.

Ljudje krog mene se vrsté,
Se smejajo, se veselé;
Moj duh je temen in molči,
Nikomur nič ne govori.

Jenko.

Francesco de Cerva je bil tiste dni rektor v Dubrovniku. Ponosen in na svojo rodovino ošaben človek. Čislal je tuje bolj kot domače ter popolnoma pozabil, da je njegove rodovine korenina bila slovanska.

Kakor smo že povedali, se je bila naselila tedaj v Dubrovniku tudi francoščina. Francoske neslane navade, knjige in velika lahkomišljenost! Ali nekaj dobrega, starega duha je bilo še vedno ostalo, in Dubrovnik še ni bil čisto izgubljen. Še se je ljubila veda in pesem, in mnogo je veljalo, ako je umel plemenitaš skovati dva, tri laške, ali pa še celo latinske verze. Pesnik se je cenil že od nekdanj v Dubrovniku!

Rektor de Cerva se je trudil, da bi pridobil ime ljubitelja lepih umetnosti. Krog sebe je rad zbiral dubrovniške prve glave ter se ž njimi gostil in popival. Tudi olikane meščane je vabil ali morali so, seve, ostajati le v ponižnem zatišju.

Tako je bil tudi tistega večera bogato družbo k sebi poklical. V prostorni dvorani je sprejemal svoje goste ter jih vodil k dolgi mizi, k visokim stolom. V kristalnih kupah se je smejala rdeče vino, smokve in druge sladice pa so polnile prostor med njimi. Na velikem ognjišču je pojemal slab ogenj, v zlatih posodicah pa se je palilo drago olje ter dajalo prijazno svetlobo. Bilo je prijazno in vabilno tu notri. Zunaj pa so padale debele kaplje izpod neba in morje je bučalo. Dobro je dejalo gostom tu na varnem, na mehkih sedežih.

Zbran je bil cvet dubrovniškega kapitala in inteligencije. Francesco de Cerva je sedel na častnem mestu, med četo starih senatorjev. In to je bilo govorjenja! Stikali so široke paruke skupaj, sedaj se malo posmejali, sedaj zopet resno majali temne obraze. Tu so sedeli Gondola, Palmota, Caboga, Zlatarić in še obilo družih imenitnih glav starih rodbin. Pri ognjišču pa so sedele njih póstarne gospe ter srebale čaj iz srebrnih čaš. Smešno zavite v svilo in atlas, s suhimi obrazi, ponosne in hudobne! Na grdih glavah pa so nosile visoke stolpe močnatih, tujih las!

Izmed inteligencije je bilo pričujočih mnogo pesnikov in učenjakov. Prišli so bili slavni benediktinec plemenitaš Gjorgjić, Vinko Petrović, Ivan Atlety, Gjono Resti in drugi. Pa tudi svojega prijatelja ne smemo pozabiti. Antonio Gle-

djević je sedel prav zdolaj ob mizi, pri vhodu. Sredi mladih plemenitnikov je sedel ter poslušal njih pogovore. Ali sam je malo govoril.

Slava današnjega večera se je pa brez dvombe dajala Fernandu Gozzeju, mlademu pravniku. V benečanski obleki, z malim triogelnikom pod pazduho in z lastnimi kodri (katere je tisti čas malokdo nosil) ter rdečimi lici, je bil v istini lep človek. Ali tisto neslano, pretirano vedenje mu je dajalo vtisek smešnosti, neprebavljive smešnosti. Takoj, ko je bil prišel, ga je stari Gozze vlekel k ognjišču ter ga predstavil nekaterim gospem, ki ga do tedaj še niso bile videle.

«Dovolite, signore», je dejal z očetovskim ponosom, «tu je moj sin, ki se je ravno povrnil iz Padove!»

Fernando pa se je urno priklanjal ter poljuboval stare, vele roke in govoril: «Krasne gospe, vaš ves udani sluga!»

Viri nam ne povedo, ali so stara dekleta zardela ali ne. Pa kdo naj bi bil to tudi opazil skozi toliko barve, katero so si bile nametale na lica?

Gostom pa je vino kmalu omajalo jezike, in pričela se je živa govornica, in sicer tako živa, da se je ženstvo moralo takoj umekniti v ženske sobe.

«Francesco Cerva», je vpil Janez Atlety, «poslušaj, kaka sreča! Oni dan, ko smo na dvo-

rišču popravljali vodnjak, smo izkopali krasno rimsko amforo! Sicer pa pijem na slavo naši republiki!»

To rekši je zлил stari antikvar kupo vina v grlo.

«Ali jo je Vinko že videl?» jih je kričalo deset. «Ali si že napravil pesem na njo, Vinko Petrović?»

Vinko Petrović pa je bil tedaj že star, slaboten, in latinski verz mu ni več tekel. Bil je skriptor republike. Lahno je pokimal s sivo glavo in dejal: »Kaj hočemo, kaj hočemo? Mi smo že skoraj v grobu in tako stari, tako stari!»

Tedaj pa se je oglasil benediktinec Ignacij Gjorgjić.

«Petrović!» je vprašal, «ali delaš še pesmi? V starosti, bi menil, pobegnejo muze od nas, duh peša in le telo se redi!»

To izgovorivši je pokazal smejaje na svojo osebo. Bil je neobičajno tolste postave. Malo je jedel, malo pil in spal na trdih tleh — ali usoda ga ni ljubila — ostal je do smrti lepo rejen!

«V starosti pobegnejo muze od nas? Skoraj bi Vam, častitljivi Gjorgjić, oporekal», se je oglasil mladi Gozze sladko, «skoraj bi Vam oporekal! Pogledite le gospodično Scuderijevo, to prekrasno žensko!»

Scuderi (znana prijateljica gospe Maintenon) je bila ravno v tisti dobi vso Evropo preplula s svojimi sladkovodenimi romani.

«Izjema, doktor, izjema!» je dejal benediktinec.

«Na čast naši republiki!» pa je kričal Atlety vmes ter si zopet zvrnil kupo vina v grlo.

«To stori», se je vteknil v pogovor med Gjorgjića in Gozzeja stari zdravnik Flori, «to stori vse moč narave! Boljši sokovi, boljši sokovi, vse časti vredni gospod pater!»

«Mogoče, signor Flori», je odgovoril Gozze, «narava stori veliko — ali tega bi Vam vendar ne hotel verjeti!»

«Kaj da», se je ujezil oni, «kaj da sokovi ne? Tisti žlahtni sokovi v krvi, doktor Gozze, Vam rečem, naredijo človeka ali srečnega, ali nesrečnega. Saj ste poznali mladega Boškovića, signori! Glejte! Njemu so udarili blagorodni sokovi čez meje, udarili v možgane ter ga umorili! Gorje, ti sokovi!»

Opazivši pa, da ga nihče ne posluša, je umolknil. Bil je samo meščan, ali kupo dobrega vina je ljubil tudi pri plemenitaških mizah.

Vendar pa njegove besede niso ostale brez odmeva. Peter Bošković je bil izmed najgenijalnejših pesnikov starega Dubrovnika. Malo let prej (1722) ga je bila dohitela žalostna smrt. V divji vročnici se je bil izvil svojim čuvarjem, skočil s tretjega nadstropja skozi okno ter si na tlaku razbil glavo. Z Gledjevićem ga je vezalo goreče prijateljstvo. Žalostno je vzdihnil Antonio, ko je utihnil zdravnik: «Ubogi Peter!

Smrt kosi neusmiljeno ter pokosi ravno naj-
krasnejše cvetje!»

«Gledjević govori o smrti!» in Janez Atlety
je prijel za kupo, «pustite to, dragi Antonio!
Pijva raji na slavo svoji domovini!»

In dobrodušni stavec se ni čisto nič raz-
srdil, ko se pesnik ni zmenil za njegovo klepe-
tanje. Lahkodušno je izpraznil čašo, si otresel
naprsne bele čipke, ki si jih je bil polil z vinom
ter se potem obrnil drugam.

«Ali čujete, Cerva», se je oglasil senator
Marin Tuduzzi, «ali čujete, kako žalost mi na-
pravlja ta Gledjević! Na vso moč sem ga
prosil, naj bi nam spisal kakovo dramo. Ali kaj
mi je odgovoril ta človek? Da noče več dram
pisati, signori! In vi vsi ste videli njegovo krasno
,Zorislavo', njegovo ,Damiro'!»

«Naše gledišče mora propasti», je pristavil
zadnji podpiratelj dubrovniškemu, slovanskemu
gledišču, «čisto propasti, saj nihče nič ne dela!»

«Usmilite se ga, Antonio Gledjević», je
kričal stari antikvar, «usmilite se ga!»

«Gospod senator je govoril resnico! Sedaj
ne pišem več dram!» je mrzlo odgovoril Gle-
djević.

«Onemogli so mu dobri sokovi, verjemite
mi to, doktor Gozze!» je brbljal Flori.

«Pustili ste torej čisto vse delo, Antonio?»
je povprašal benediktinec.

«Saj je več polja, več njiv, pater Ignacij!»

«Vi skladate tedaj elegije, ode, epopeje slovanske!» se je razveselil Tuduzzi, «in koliko bi stavil, signori, da ima Antonio kaj gotovega v žepu! Vsaj dovoliš, dragi Cerva, da nam bere!»

«Naj bere, naj bere!» je kričalo mnogo glasov.

Potihnil je nemir.

Gledjević pa je hladnokrvno razvil bel list, vstal, zgladil si s čela lase in pričel brati. Ostro mu je donel glas po prostorni dvorani. Ali kdo bi popisal dolge obraze častitih gospodov senatorjev? Bila je kratka ali hudobna satira na dubrovniško plemenitaštvo! Mladi Palmota si je z roko zakril obraz. Nekoliko mladih aristokratov pa je planilo k svojim rapirjem, ki so sloneli ob zidu. Tudi stari senatorji so se dvignili na noge, od srda so se jim bliskale oči in zvijali so koščene svoje roke. Nekoliko stolov se je prevrnilo ter palo s hruščem po tleh; nekoliko čaš se je zvrnilo, da je teklo vino po dragi prtenini.

«Proč! proč!» so rjuli vsi.

«Ha! ha! niste vredni, da bi vam zapalil lan na plešastih glavah!»

In planil je skozi vrata; ječanje in škripanje z zobmi pa je ostalo za njim. Zunaj v črni noči pa je lilo izpod neba. Iz dalje se je čulo bučanje srditega morja. Kakor velikanski strahovi so zrla na ubogega pesnika visoka poslopja. Pokril si je glavo, opasal si orožje ter potem urno od-

korakal po ulicah. Dospel je do svoje hiše blizu velike bazilike. Ondi ga dohiti nekdo. Bil je Fernando Gozze, razoglav in z golim rapirjem v roci.

«Vi ste, francoski gospodič!»

«Vi ste osramotili moj rod, Antonio!» je govoril oni jezno, «morda ne bodete tako predrzni v blisku mojega meča!»

«Tako Vi hočete!» in tudi pesnik je potegnil iz nožnic. Pričela sta se boriti.

Ali Gozze je bil vinjen in le slabo se je sukal. Komaj se je zavedel, že mu je izbil nasprotnik orožje iz pesti, da je zveneče zletelo po tlaku.

«Tale svèt Vam dam, dobri pismouk! Ostanite rajši pri svojih peresih ter pustite pri miru nedolžni rapir!»

In Antonio se je glasno smejal, odprl s ključem vrata ter izginil v poslopje. Gozze pa je ječaje in s kletvami poiskal v temi svoj meč in potem se odplazil, večkrat proti pesnikovi hiši s pestjo se grozeč

IV.

Hišica lesena je,
Roža zlata v nji cvete.
Kdor bo trgal róžo to,
Dal mi bo rusó glavo.

Jenko.

Veselejše stvari ni bilo na božjem svetu, kakor je bila Bazilija Gledjevičeva. Ali je bilo nedolžno to otroče! Brez prave zavesti je živela

na strani resnega svojega brata, lahkomišljeno, radostno. In kako je bilo priprosto to njeno življenje! Ves ljubi dan je sedela v domu, letala sedaj sem, sedaj tja, iz prvega nadstropja v drugo; pela, premetavala stare bratove knjige; odprla okna, zrla čez nje na gibanje pod njimi; zrla na modro morje, kjer so se jadra dalje in dalje izgubljala, dokler jih ni zakrilo jasno nebo. Potem pa je sedla k Marti, stari hišni služabnici, ter poslušala, ko ji je pravila o nekdanjih dogodbah, nekdanjem trpljenju.

In ko je bila pripovedavka v sredi največje navdušenosti, ko je z vso fantazijo slikala strašni potres, ki je bil v njenih mladih letih razsul krasni Dubrovnik, tedaj je potresla mlada poslušavka črnolaso glavico ter odprla dolgočasno rdeča svoja usta in dejala: «Oj to je bilo takrat pusto življenje! Povej mi, Marta, ali ste tedaj imeli že sonce na nebu?»

In smeje je odletela od nje skozi vrata na mali vrt. Marta pa je pričela moliti, da bi Bog to nedolžno, sladko življenje še dolgo časa ohranil pred grenkim okusom trpljenja.

Na vrtu je bila Bazilija v svojem pravem življenju! Tu je bil njen svet! Tedaj ni povpraševala, ali so za modrim morjem tudi ljudje, tudi mesta, morda krasnejša kot le-ta Dubrovnik; tedaj ni povpraševala, ali so v drugih hišah tudi živa bitja, kako da živijo, kako da mislijo; nikdar se ji v srcu ni vplamtila želja, biti v njih sredi.

Tu je hodila med cvetjem, negovala krasne rože, prilivala velim debelcem, in prav srce se ji je smejalo, kadar je zavela lahna sapa, da so se cveti pričeli gibati, majati pisane bunčice, da je šel med njihovimi listi tihoten šepet, kakor da bi to cvetje med sabo govorilo in se smejalo. Kaj da je pač govorilo? Gotovo o nji, ki ga je tako ljubila! In pa šele, če je prišel večer v ta mali vrt! Nad hišami in nad starim Dubrovnikom se je rdečilo nebo. Bazilija pa je tedaj sedla pod staro oljiko, podprla zamišljeno obrazek ter poslušala pesem, katero je gostolel nad njo slavec v vejah starega drevesa. Saj je bil ljubi znanec, stari in vsakoletni prijatelj njenega vrta, kjer je tam v kotu v gostem vejevju leto za letom znašal svoje gnezdo. In pri teh glasovih, pri teh donečih glasovih, ki so se kot drobni biseri vsipali iz malega grla, ji je vzkipelo srce v prečudnih željah, hrepenela je; ali po čem, tega sama ni vedela. Pobegnila je tedaj k bratu, se mu vsilila v naročje, se ga oklenila in dejala: «Ali jaz te imam tako, tako rada!»

In kako ji je koprnela duša, če ji je zrl z resnim očesom na lice ter ji gladil z roko črne kodre.

«Ostani vedno, kakor si sedaj, draga Bazilija, in ne želi si proč v pogubni svet!»

Skoraj se je srdila nad malim slavcem, da jo je vabil proč od brata daleč, daleč tja, kjer se je poljubovalo večerno rdeče nebo z modrim

morjem. In še v mehkih blazinah je imela dosti premišljevat, dokler ji ni zatisnil spanec oči. Tedaj pa se ji je tako prijazno sanjalo! Tedaj je bila tam v rdeči zarji, med rožami, med kipečimi valovi najkrasnejših oblakov.

In kaj je slavec pel, kaj je pel tako sladkega? To ji ni bilo več skrivno, in duša ji je prekipela v stoterih radostih in zdelo se ji je, da jo je hipoma obsul sam cvetlični prah, tako droben, tako stoterobarven! In ko je sebe bolje ogledala, lejte, bila je sama cvetlični prah tako droben, tako stoterobarven! In kvišku je hitela, kvišku k zlatemu soncu, ki je na oboku modrega neba vabilo k sebi mlade svoje sinove iz cvetličnih kelihov. Že je bila ondi — ali tedaj se je prebudila. Sonce pa je stalo v istini na visokem oboku ter veselo sijalo skozi okna. Urno je vstala. Iz bazilike pa je votlo zadonel zvon in Dubrovčani so hiteli pred božje oltarje slavit Boga in njegove dobrote. Stara Marta pa je prišla in povedala, da je čas v cerkev, in da brat že čaka.

* * *

Drugi dan po tistem večeru, ko so bili dubrovniški plemenitaši vrgli meščanskega pesnika iz svoje srede, je bil praznik Vnebohoda. Antoniju se ni videl na obrazu vihar pretekle noči. Veselo je stopal na strani Bazilijini proti katedrali.

«Danes pojo tako lepo zvonovi», je dejala le-ta, «danes pojo najlepše v vsem letu!»

«To ti je povedala Marta, ne?»

«In to je tako! O Božiču bi peli rajši ve-seleje, ali ne morejo, ker vedo, koliko da bode trpel novi Zveličar; o Veliki noči ne smejo, molčijo, ali o Vnebohodu je dobro vse, vse veselo!»

Antonio se je dobrovoljno smejal. Stopila sta v visoko cerkev. Spremil jo je do njenega mesta ter ji podal molitveno knjigo, katero je nosil doslej. Potem pa se je naslonil na steber, in čakal, da bi se pričelo sveto opravilo.

Pred oltarjem je maševal stari nadškof sam ter v svojem blesku pel v slovanskih glasovih slavo Bogu.

Po dolgi ladji pa je bilo vse polno plemenitaških paruk. V ozadju pa so stali mladeniči, bodoči senatorji in prihodnji up stare ljudovlade. Vestno so tiščali svoje klobučke pod tankimi pazduhami, zvijali vratove po lepih dekletih; sedaj pa sedaj prijemali zlate ročnike pri svojih rapirjih, ali pa vlekli iz žepov bele robce, namočene z najmočnejšimi vonjavami, ter jih pritiskavali k nosom, da bi se okrepčali v tej so-parici. Kras vseh pa je bil Fernando Gozze! Napenjal se je na vso moč, opozoriti naše zbrano ljudstvo. V enomer se je zibal na rdečih visocih petah; tu malo porožljal z mečem, tu se zopet obrnil k svojemu sosedu ter mu nekaj smeje povedal na uho; sedaj si ogledaval mali prstan na belem prstu, sedaj zopet bliskal s

strupenimi pogledi po Gledjeviću, ne daleko od njega ob stebru slonečem.

Obred je bil dokončan. Polagoma so utihnili glasovi cerkvenih pevcev. Vse je hitro zapuščalo kraj, kjer jih je bila dolga slovesna maša očitno utrudila. Stari senatorji so hiteli k starim svojim ženam ter z njimi gravitetno stopali proti izhodu. Tu pa so jemali posodo s sveto vodo ter jo podajali gospem, katere so si varno omakale zgubana čela, da bi ne prišla v nevarnost barva na licih.

Ali ko je Antonio dospel s svojo sestro do vrat, in ko ji je ravno hotel podati blagoslovljeno vodo, ga je prehitel Fernando Gozze, vzal bakreni kotlič in z lahnim smehljajem in globokim poklonom ga podal Baziliji. Dekle je zardelo ob vročem njegovem pogledu. Gospodiči krog in krog pa so zvijali usta, migali si z očmi in rokami, Gledjeviću pa je oblila bledota čez in čez obraz do temnih las, obrvi so se mu zožile in povzdignil je srdito roko.

«To je moja sestra!»

In predno so ga vzdržali sosedge, je udaril Gozzeja po licu. Temu pa je padel kotlič iz roke. Sam ni hotel verjeti, kar se mu je bilo zgodilo. Obstal je ko kamenit kip. Potem pa se mu je izrulo srdito ječanje iz prs. Hotel je prijeti za meč, ali tovariši so ga obdali ter s silo odpeljali.

Bazilija pa je solze točila, in brat jo je moral bolj nesti, nego li voditi do domače hiše.

V Dubrovniku pa je nastal krik. Kar je stalo častito mesto, se ni bila zgodila tem slavnim sinovom taka sramota. Blato je metal na vse vladajoče rodovine, na vse plemstvo. Najhujše kazni je vreden! In de Cerva je še tisto popoldne sklical mestne svètnike k posvètu, da bi sklenili, kako udariti predrznega Antonija. V ječo bi ga bili vrgli, če bi ga ne bil vzel v varstvo stari Palmota. Z ostro besedo je pograjal nesramnega plemenitaša, kateri si je tako oskrunil slavno očetovo ime, da se je pred vsem svetom dobrikal uborni meščanki. Tedaj pa je pričelo pod starimi parukami goreti. Ti modri očetje so videli sedaj v hipu vsi, da je pregreho storil mladi Gozze. Osramolil je slavno rodovino! In prav je storil umazani ta Antonio, da ga je kaznoval po zaslugi. In tako je to ostalo!

Paduvanski pravnik pa je tistega večera čul prvo opominjajočo pridigo svojega očeta, starega senatorja, ki mu je na srce pokladal, naj v prihodnje bolje pazi na svoje vedenje in na čast svoje rodovine.

V.

Kaj da rože v tla so vgnane,
Ki vesele
So cvetele
Po gredicah mlade Mane?

Jenko.

Luna je sijala in brezbrojno zvezd je migljalo krog nje. To je bila noč, s kakršnimi je oblagodarila narava samo prekrasni, poetični jug.

Človeku se zdi, da po vsi zemlji vse počiva zadovoljno in veselo; ni več trpljenja, ne solz, sama tihota in tihota! Srce čuti, kako pluje čas v večnost; če sedaj pa sedaj zaziblje piš drevesa, je kakor da bi se dvigal stvarni duh s svojimi perotmi nad nami.

Tudi v pesnikovem vrtu je počivalo vse; saj se je že skoraj jesen glasila in cvetlice so žalostno povešale vele glavice. Oljika pa je bila polna sadu in stari njen prijatelj, pepelnati slavec, je bil morda odrinil še dalje proti jugu.

Ali tu pod oljiko je stala Bazilija, in bilo je videti, da nekoga pričakuje. Plamteče oko je upirala proti sosedovemu vrtu, ali se pa tudi ozirala boječe k očetovi hiši, kakor da bi se bala od ondod nevarnosti.

Hipoma pa se je nad ograjo pri sosedovem vrtu prikazala temna oseba, lahko se spustila v mehko prst ter hitela k dekletu.

«Fernando!»

In v radosti se je sklonila k njemu, ki je klečal pred njo ter ji poljuboval bele roke. Igrala se je z njegovimi mehкими lasmi ter s slastjo pila sladki strup njegovih ust. Izlil je pred njo vso ljubezen, čutečo in plamtečo, ki je last vročemu jugu. Vse ji je obetal in ona mu je verjela vse.

Antonio Gledjević pa se je zibal tedaj v sanjah ter ni slutil ničesar!

In vendar je bil to Fernando Gozze! Komaj pol leta je bilo preteklo od tedaj, kar ga je bil pred vsem svetom tako strašno zaznamoval! Ali kdo pozna žensko srce, kdo ga pozna?

VI.

Daj mi sladki up nazaj,
Moj edin tovarš je bil!

ženko.

Prišli so viharni zimski dnevi. Morje je togotno butalo ob kraj dubrovniški in med stariimi poslopji je žvižgal piš tako močan, da si je malokdo upal na ulice. Antonio Gledjević pa je imel zimo tudi v srcu. Zapiral se je v sobo in mnogo pisal. Samo sedaj pa sedaj je obiskal svojega prijatelja Palmoto. Ali tudi to zatišje mu je vzel konec zime. Vseslavni senat je bil odločil mladega plemenitaša, da se je udeležil poslanstva v Štambul, katero je neslo davek velečastnemu carju. Iz Bosne in Hercegovine so prihajale slabe vesti. Turek je klal in moril slovanske brate. Pesnik je zdihoval in zdihoval ter izlival svoja čutila v srdapolne pesmi. Časih se ga je pa tudi polastila satira, da je z divjim grohotom udrihal po spačenem svetu.

Tako je prišlo, da je imel pevec z nastopajočo pomladjo bolno srce, bolno dušo. Ko pa so se vrtovi razcvitali, je zapustil z Bazilijo stari Dubrovnik ter odšel v cvetoči Gruž v malo lastno poslopje, katero je že od nekđaj

ondi imela Gledjevićeva rodovina; mala hišica sredi vrta je bila krog in krog obdana s cvetjem, po stenah pa preprežena s trstjem, ki je bilo ravno pričelo zeleneti.

Ko je videl vabilno to mesto pred sabo in pod sabo mirno morje, nad sabo sonce lahko pekoče in na okrog iz osrčja narave kipeče cvetje, ali mu je pač dejalo srce: pusti žalost, sedaj napočijo boljši časi! Bog ve? Zamišljeno je peljal sestro v njeno sobico ter ji dejal žalostno: «Bazilija, tu je umrla tvoja mati! Tu mi je tvoje varstvo polagala na srce!»

Kaj je bilo dekletu, da je tako obledelo in kakor grešnica stalo pred svojim bratom? Ali le-ta ni opazil ničesar ter odšel v svojo stanico in ondi tičal ves dan.

Tekli so dnevi. Iz Bosne je prišlo nekaj begunov. Antonio jih je sprejel pod svojo streho in poslušal, kako da gospodarijo turški paše. Srce mu je pokalo in žalostno je dejal: «Slovanstvo umira, umira! In vendar cvete sedaj narava in vesela je v nji vsaka stvar!»

In ni mogel prebiti v pomladanskem rajju, gnusila se mu je trta, katera je radovedno mellela svoje zelenje skozi okno v izbo; studilo se mu je cvetje in ptičje petje. Hitel je med suhotno zidovje dubrovniško, preletel ulice za ulicami, ne meneč se za svoje stare znance. Pozno zvečer, ko je bil že gosti mrak legel na zemljo, se je povračal počasi proti Gružu.

Tako je bilo necega večera. Sonce je bilo v valovih zatonilo, ribiči so zapuščali svoje čolne ter légali na tlak kraj hiš in zauživali uborno večerjo. Antonio pa je prišel mimo.

«Lejte ga, kako zamišljeno tavori od todi!» se je dejalo sredi ribarjev.

«Domače skrbi, domače skrbi!» je odgovoril eden.

«Kdor krog Gruža ribari, marsikaj zve!» je pristavil tretji.

«Ha! ha!» so jo zakrožili vsi.

«Temu rasto rogovi», se je oglasil še eden, «in revež morda ne čuti!»

Antonio pa je divje planil proti njemu.

«Kaj blebetaš, človeče!» je vprašal jezno. Tedaj pa se je vteknil vmes star ribič: «Kaj mi moremo, da imaš mlado sestro, Antonio!»

«Moja sestra!» in takoj so ga hotele zapustiti vse moči.

«In če se ne motim», je nadaljeval starec, «videl sem ravno sedaj, ko sem s čolnom zavil v postajo, mladega plemenitaša, ki se je plazil iz mesta. Proti Gružu gre, sem dejal, proti Gružu, ali ne, tovariši?»

«Hoj! ho! proti Gružu!» se je tropa smejala.

«Proti Gružu, pravite!» in Antonio je planil iz nesrečnega kraja. Tla so gorela pod njim in divje je klet v svojem srcu. V besnem teku je skoraj premeril vso pot do doma. Tema je bila

nastala in le redko se je tu pa tam prikazovala zvezda na nebu.

Pred njim je ležala očetna last. Varno se je približal vhodu. Tedaj pa se je priplazila iz njega moška oseba, zahaljena v dolg plašč. Ogledala se je pazno na vse strani, potem pa hotela oditi proti Dubrovniku. Togotno je planil Antonio k nji, zagrabil plašč in, ker je ravno luna stopila izza gorá, spoznal znano obličje.

«Fernando Gozze!» je vzkliknil trepetaje. Potem so ga zapustile moči in na zemljo se je zgrudil. Oni pa je odhitel.

Tako strašnega ni pričakoval, ko je hitel z burnim srcem proti domu. Skoraj brez zavesti je čepel sklonjen na tleh, izmed zob pa so mu sikali glasovi nerazumljivi, ali vsaj komaj razumljivi.

Večerni hlad ga je končno prebudil. Polagoma se je vzdignil ter se vlekel v hišo. Tiho je stopil v sestrino sobo. Bazilija je sedela pri luči ter brala; lice pa ji je čudno gorelo. Marta je čepela v kotu, migala z ustni in boječe zrla na prišleca.

«Bazilija», jo je vprašal skoraj proseče, «Bazilija, kdo je bil tu?»

In dekle je povzdignilo glavo.

«Kdo je bil tu, Antonio?» je reklo tresoče, «kdo? — jaz ne vem, Antonio!»

«Ti ne veš, Bazilija, ti ne veš!»

In molčé je odšel. Ko pa je Marta zaklepala vhode, ga je še čula, ko je letal po svoji

sobi in govoril sam s sabo. Čula ga je zdihovati in stokati. Tisto noč ni spalo nobeno oko v mali hišici.

Ko pa se je prebudilo jutro za gorami, se je Antonio v vročnici valjal po svojem ležišču in divjal in se rotil.

Poklican je bil stari Flori. A z glavo je majal in vedel malo tolažila.

«Ako ga ne rešijo dobri sokovi njegovi, moral bode pod zemljo!»

Bazilija se je topila v solzah. V malo dneh ji je minilo cvetje z lic, in vpadle so ji oči. Ni se premeknila od postelje bolnikove. Le-ta pa je visel med grobom in življenjem. Ali trdna narava njegova je premagala vse, in zopet je ozdravel.

Bilo je krasnega dné, ko je prišel prvič k zavesti. Bazilija je odprla okno, da je sonce sijalo v sobo. Ko pa se je zopet obrnila k postelji, je bilo na njo oprto jasno bratovo oko.

«Bazilija», je zaklical in se vzdignil z blazin, «Bazilija, pojdi sem!»

In trepetaje je pristopila k njemu. Prijel jo je za roko rekoč: «Ne li, Bazilija, da so bile le sanje! Poglej, ubožica», in vzdignil se je še bolj, «imel sem take, take grozne sanje! Take sanje! Možgani so mi hoteli prekipeti iz glave! Bazilija, kaj se mi je že sanjalo? Glej, da si hotela oskruniti grob svoji materi; da si mi omadeževala pošteno ime in še veliko hudega!

(To je dobro, to je dobro, da ni res!) Ne li, ti Bazilija», in položil ji je lahno roko na glavo, «ne li, Bazilija, da to ni res, da so bile to le sanje, Bazilija?»

In njegovo globoko oko je zrlo skeleče na njo, kakor da bi ji hotel iz dna duše izvleči resnico.

«Bazilija!» je dejal glasneje.

Dekletu pa so se utrnile debele solze z oči, in pričela je jokati, padla čez brata in skrivala blede obraz v njegovi odeji.

Ali Antonio je omahnil na ležišče in ni dejal besedice. Roko pa je pritiskal k čelu, kakor da bi hotel zabraniti, da bi ne razpočilo.

«Pojdi, Bazilija, pojdi!» je zastokal čez nekaj časa zamolklo. Potem pa se je obrnil k steni in ni se več menil za dekletov jok.

In vendar je ozdravel. Ali s svojo sestro ni govoril več!

VII.

Zdrava bodi, zdrava bodi,
Zdrava bodi vekomaj!

Jenko.

Skovir na gori je zapel,
Nekdo slovo od sveta vzal.

Jenko.

Antonio Gledjević je popolnoma ozdravel. V Dubrovnik ni zahajal več, ali vendar je skrbel dobri prijatelj Gozze, da se mu je prinašalo vse na uho, kar se je v družbi govorilo o njegovi sramoti. Pretrpel je vse. Uro za uro je presedal

v vrtu pod cvetočimi vinskimi trtami ter zrl v enomer v daljavo, tja na bliščeče morje.

In tudi Bazilija je trpela in na skrivnem jokala. Tičala je le v svoji sobi, kjer jo je stara Marta tolažila z boljšo bodočnostjo.

Ali boljša prihodnjost ni hotela napočiti. Pač pa je necega dne stara služabnica iz Dubrovnika prinesla pregrenko novico, da se hoče mladi Gozze v dan svojega povišanja med senatorje poročiti z Marijo de Cerva. Kakor je dobra starka skrivala in skrivala, na tihem brysala solze in se branila na vso moč, radovedno dekle je vendar počasi izvleklo iz nje vse.

Šestnajstletna reva je naslonila težko glavico na mizo, malo telo se ji je zvijalo od bolesti, dokler se ji notranji boj ni izlil iz oči v dolgem plakanju. Zvedel je tudi Antonio. Ali stvar mu ni odtrgala besede; saj je poznal plemenitaše!

Drugo jutro je bilo vreme deževno, črni oblaki so viseli po nebu ter se pojali tja in sem. Sedaj in sedaj je potegnili piš s tako močjo, da so se vitke oljike v malem vrtu do tal upogibale. Morje je vrelo, kakor da bi se kuhalo v svojem osrčju. Bilo je to tužno jutro v jugu. Ali vendar je bil Gledjević danes radostnega srca. Zavil se je bil v praznično obleko, dejal krog vrata najbelejše francoske čipke, ogrnil se z žametom ter opasal tanki rapir. Dolgo časa se je mudil v svoji sobi, premetaval svoje reči ter

končno zavil nekoliko listin in jih skril na prsih. Žalostno je še enkrat pogledal po malem prostoru okrog. Koliko svetih misli se mu je tu zasvetilo, koliko krasnih idej! In ko je zatvoril vrata, mu je bilo kot da bi bil slovo jemal od življenja, kot da bi bil zavalil kamen na gomilo svoje duše.

Potem pa je stopil v sobo k svoji sestri. Ali soba je bila prazna. Šel je k Marti, pa tudi tu je ni bilo. Starka je slonela sama pri mizi, z razčesanimi lasmi. Govorila je glasno sama s seboj. Ni ga čula, ko je odprl vrata. Poprijela se ga je groza. Pobegnil je na vrt. In tu je bila Bazilija. Žalostna je hodila med cvetjem, ki je bilo poleglo pred močno sapo. Ko ga je opazila tako prazničnega, se je nehoté začudila. Obstal je pri vhodu. Baziliji pa se je zdelo, da počiva njegov pogled s staro ljubeznijo na nji, kakor nekdanj v boljših dneh. Od radosti je vzkliknila in razprostrla roke. Antonio je pristopil in obstal pred njo.

«Bazilija», je dejal temno, — «imela si nekdanj brata, — imela si nekdanj brata» — ponavljal je še bolj tiho — «in bil je prav uboren človek! Skoraj vse se prenese! Ali če človeku tako počasi izvlečejo dušo iz telesa, če mu tako počasi umorijo srce, da se čuti, kako pada kaplja za kapljo; če je vsak korak krvav, vsaka beseda solza, potem mora poginiti in obupati tudi najkrepkejši človek! Tako se je godilo tvojemu

bratu. In če bodo nekdanj na njegovo zapuščeno gomilo metali prokletstvo ter dejali: to je bil strupen človek! — nikar jim ne verjemi, Bazilija, nikar jim ne verjemi! Tvoj brat je bil dober človek!»

In prijel jo je z rokami za blede glavico ter ji gledal v solzno oko.

«Nikar jim ne verjemi, Bazilija!»

In sklonil se je ter ji poljubil usta: «Bodi zdrava, Bazilija, ostani zdrava!»

Dekle je hotelo govoriti — ali beseda ji je ostala v grlu. Temno se ji je storilo pred očmi. Ko se je pa zopet popolnoma zavedela, ni bilo več brata. Ondi na poti proti Dubrovniku ga je videla, kako je hitro korakal, zaviti v plašč, katerega mu je sapa zvijala v zraku. Zrla je in zrla, dokler se ji ni skrila za ovinkom temna bratova oseba. —

* * *

V Dubrovniku pa je bilo tisto jutro veselje. Fernando Gozze je dopolnil svoje štiriindvajseto leto in danes so ga sprejeli med častno ljudovladno starejšinstvo. Dasiravno je bilo slabo vreme, hiteli so vendar stari senatorji od vseh strani k vladni palači.

Pri portalu je stala rektorjeva straža v fantastični opravi in veselo med sabo klepetala. Tu so bili stari bradači in mlade, obrite, črnooke osebe. Ali vse je bilo zadovoljno pod temi

širokimi klobuki. Opirali so se na težke muškete ter dražili mimogredoče mlade meščanke.

Veseli krik je utihnil, ko je stopil med nje Antonio Gledjević, vestno zavit v plašč, da se je videlo le rumeno mu lice in pa čudno goreče oko pod pokrivalom.

«Ali je čestiti senat še tu?» je vprašal.

Pritrdilo se mu je. Tiho je sedel potem na kamenito klop v veži ter čakal, da bi slavni senat zapustil vseslavno svojo zbornico. Žolnirji pa so pričeli zopet kramljati.

Končno se je iz gornjih soban začulo govorjenje.

«Signori senatorji!»

In ko bi trenil, je potihnil šum po veži. Stari očetje so se spuščali varno po stopnicah ter obdajali mladega senatorja in mu stiskali roko. Fernando Gozze je bil ogrnjen s starodavno, rdečo starejšinsko opravo; črne kodre pa si je bil pokril z velikansko tedanjo allongeparuko. V priljuden smehljaj je imel ubrana lica in se priklanjal na vse strani.

Ko so stopili v vežo, je Antonio vrgel plašč raz sebe, planil proti mlademu senatorju, ko blisk urno potegnil rapir ter ga potisnil Gozzeju v trebuh.

«To ti pošilja moja sestra, Fernando!»

«Madonna santissima!» in Gozze je telebnil ječaje na zemljo.

Antonio pa je vrgel proč krvavo jeklo in mirno obstal sredi veže. Straža je padla po njem ter ga tirala še tisti trenutek v ječo.

Mladega senatorja pa so odnesli na dom, k staremu očetu. Le-ta si je pulil v bolečinah redke svoje lase in klel svoj čas in klel predrzne te pse, te nesramne Antonine.

Ničesar mu ni pomagalo!

Fernando Gozze je umrl še tisto noč!

VIII.

In ko ura nam odbije,
Črna zemlja nas pokrije,
Kdo bo še po nas povprašal:
Kdo se z nami bo ponašal?

Fenko.

Slabo brleča lučica je komaj na pol razsvetljevala temni prostor na okrog. Skozi malo okno v debelem zidu se je videl kos modrega neba in pa nekoliko zvezd na njem. Tiho je bilo tu notri. Čule so se samo vodene kaplje, glasno od stropa padajoče.

Pri revni mizi je sedel Antonio Gledjević.

S podprto glavo je zrl v listine pred sabo in bral. Bral je tiho, samo tu in tam je izgovoril polglasno besedo.

Ali hipoma mu je zaplamtelo oko, vstal je — pričel goreče brati, da so mu z navdušenostjo tekli glasovi iz grla.

V tihi noči je bilo in nihče ni čul prekrasnih pesmi, nihče jih ni motil z nesvetim

grohotanjem. Ni bilo tistih kreatur, ki so danes take, jutri drugačne: pred carjem ližejo prah, v skrivnih zatišjih pa so prosti zidarji in stiskajo v žepu svoje pesti. Hvala Bogu, ni jih bilo, da bi bile z ukradeno satiro, s svojim razposajenim humorjem kalili ta veličastni trenutek! In kakor bi hotela poslušati nebesa, je pogledala luna skozi okno in obsejala nesrečnega pesnika. Dolgo je bral. In ko je prebral in odkladal list za listom, mu je bilo, ko da bi odkladal življenja kos za kosom. Pravijo, da podari stvarnica labodu, kadar mu ginejo moči, kadar mu zastaja kri v žilah, nebeške melodije, da se med tisočerimi sladkimi glasovi zgrudi v smrti: voda pa pojenja s svojim šumenjem, in njene hčerke, rože povodne, zibljejo od veselja bele kelihe. Antonio Gledjević je bil tak do smrti zadeti labod!

«Ničesar mi niste dali», je dejal grenko, «prav ničesa, nego strupa polno kupo! In to sem moral do čistega izprazniti!»

In žalostno je uredil svoje pesmi.

«Če se pogrezne kamenita gora, zatre tudi najtrdnjšega junaka. In mene je zatre!»

Čudno se mu je zasvetilo v očéh.

«Naj ne ostane spomina po meni!»

In jemal je list za listom ter ga bližal k luči, da ga je gladni plamen v hipu pogoltnil

In padel je list za listom, da ni ostalo drugega kot kup črnega pepela. S solzami ga je pograbil skupaj, naslonil se čezenj in tako ostal.

Lučica je brlela in brlela, začela počasi pojemati in končno ugasnila. Tihota je vladala. Samo vodene kaplje so padale od stropa!

Zunaj pa se je prebudilo mlado jutro za gorami ter se dvigalo z rožnatim svojim obrazom izza gorá.

Ali še vedno je slonel pesnik ob mizi.

Tistega jutra pa se je bil iz Štambula povrnil mladi Palmota. Hitel je v ječo k svojemu prijatelju. Ko pa je stopil k slonečemu ter mu lahko privzdignil glavo, je takoj zopet plaho odskočil.

Antonio Gledjević je bil — mrtev. Nad žgalnikom svetih pesmi mu je bilo počilo srce. —

* * *

Čez leto dni so v samostanu svete Uršule sprejeli mlado novico. Bila je bleda kot vosek, in oko je pričalo, da več dolgo živela ne bode. Bila je Teodora Bazilija Gledjevićeva!

